

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 120 – תשע"ח

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

מדוע באמת אין שייך לברך ברכה על התורה לאחר הלימוד?

**הרבה התפללו, אבל רק זקן אחד
דיבר עם משהו**

שמעתי מתלמיד ותיק מהישיבה בכפר חסידים, שבאחד מערבי השבתות הגיעו לראש הישיבה רבי אליהו מישקובסקי זצ"ל ואמרו לו שיש יהודי השוכב על ערש דווי שביקש לקרוא לו כיון שברצונו לתת את דירתו לישיבה, אמר להם רבי אל'ה שימסרו לו שמיד במוצאי שבת הוא יגיע אליו.

אלא שבשבת קודש נפטר אותו יהודי, וכשנודע ע"כ לרבי אל'ה הצטער ואמר 'אוי, מדוע לא הלכתי, איבדתי לישיבה סכום גדול', ובתוך הדברים הוא פגש את המשגיח הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל, וכששאלו מדוע הוא נראה לא טוב, סיפר לו רבי אל'ה מישקובסקי את כל הסיפור, אמר לו רבי אל'ה לופיאן כמסיח לפי תומו, חבל שלא אמרת לי, הייתי משאיר אותו לחיות עד מוצאי שבת!

וידוע המעשה שקבוצת איכרים נכנסו לישיבת כפר חסידים בעיצומה של תפילת שמונה עשרה, וכשיצאו שאלו אותם מה ראיתם? והשיבו ראינו הרבה בחורים מתפללים, ולמעלה עמד זקן (רבי אליהו לופיאן) ודיבר עם משהו!

כתב האגלי טל בהקדמתו שהשמחה וההנאה בלימוד התורה הוא בכלל מצות תלמוד תורה, והיינו שאע"פ שבשאר המצוות אמרינן דמצוות לאו להנות ניתנו, במצות תלמוד תורה אינו כן אלא השמחה וההנאה שמתענגים מן הלימוד היא חלק בלתי נפרד מן המצוה.

וכבר קדמו בזה בחידושי רבינו אברהם מן ההר במסכת נדרים (מ"ח ע"א) שכתב דמודר הנאה אע"פ שמותר לו להנות מן המצוות כיון שמצוות לאו להנות ניתנו, אבל במצוות תלמוד תורה אם הוא מודר הנאה מנכסי בני העיר אסור לו לקרות בס"ת שלהם כיון שמצוות תלמוד תורה להנות ניתנה.

ובש"ת אבני נזר (או"ח סי' ס') נשאל על מה שכתב בהקדמתו לאגלי טל, מסוגיא ערוכה בברכות (כ"א ע"א) ששאלה הגמ' שם שתהא תורה טעונה ברכה לאחריה מק"ו מברכת המזון, ומה מזון שאין טעון ברכה לפניו (מן התורה) טעון ברכה לאחריו, תורה שטעונה ברכה לפניו אינו דין שתהא טעונה ברכה גם לאחריה, ותירצה הגמ' דאיכא למיפרך מה למזון שכן נהנה, הרי מפורש שרק במזון נהנה ולא בתורה, ודלא כדברי האגלי טל.

ותירץ האבנזי נזר שבתורה ההנאה קיימת בכל זמן הלימוד אבל לאחר הלימוד כבר כלתה הנאתו, אבל במזון הנאת השביעה קיימת גם לאחר האכילה, ולכך איכא למיפרך דדוקא במזון שייך לברך לאחר האכילה שהרי עדיין ההנאה קיימת, אבל בתורה שכבר כלתה ההנאה אין שייך לברך לאחר גמר הלימוד.

ועוד נראה ליישב לדברי האגלי טל, דהנה בבית יוסף (או"ח סי' מ"ז ס"י) מביא תשובת הרשב"א שנשאל מדוע אין מברכים על התורה לאחריה, והשיב שאין מברכים על המצוות לאחריהם, והבית יוסף (שם ס"ו ד"ה כתוב) כתב שנראה לו שאפילו אם היה הדין שצריכים לברך אחר המצוות, מ"מ לא מברכים אחר תלמוד תורה, שהרי מצוותה כל היום ולא נפטר ממנה אפי' שעה אחת, וא"כ לא שייך לברך אחריה.

וקשה דדברי הבית יוסף נסתרים מהגמ' הנ"ל ששאלה מדוע לא נלמד ברכת התורה לאחריה בק"ו מברכת המזון, ומוכח מדברי הגמ' שאף בתורה שייך ברכה לאחריה, וכיצד כתב הבית יוסף שאין שייך בה ברכה לאחריה כיון שמצותה כל היום.

מדוע אין צריך להמנע מללמוד בערב שבועות

ויתכן לומר, דהנה יש להעיר שהרי הדין הוא דאין אוכלים מצה בערב פסח כדי שיאכל מצה בערב לתאבון, ובסוכות יש דעות שאין לישון בערב סוכות כדי שישן בסוכה לתאבון, וא"כ מדוע בערב שבועות אין צריך להמנע מללמוד כדי שבשבועות עצמו נוכל ללמוד את התורה לתאבון.

בתורה ככל שלומדים יותר נעשים רעבים יותר

אך התשובה היא פשוטה שיש הבדל מהותי בין שינה ומזון לתורה, דבמזון כשאדם לא אוכל הוא נעשה רעב וכשהוא אוכל הוא נעשה שבע, וכן בשינה, אך בתורה זה להפך, אם אדם לא לומד אינו רעב ותאב ללמוד, אבל ככל שהוא לומד הוא נעשה רעב יותר ויותר להמשיך וללמוד עוד ועוד.

ולכך אדרבה ככל שנלמד בערב שבועות זה רק יגביר את הרעב לתורה ואהבתה בחג עצמו, וזוהי כונת דברי הבית יוסף שכיון שבסיום הלימוד נעשים רעבים רק יותר ויותר לא שייך לברך על התורה לאחריה ואין סיום לדברי תורה, ודבריו לא סותרים את דברי הגמ' כיון שאדרבה זהו כוונת הגמ' בתירוצה דחלוק מזון מתורה, דדוקא במזון שנעשים שבעים לאחר האכילה שייך ברכה לאחריה, אבל בתורה שרק נעשים רעבים יותר ויותר אין שייך ברכה לאחריה.

וא"כ יש כאן ישוב נוסף על דברי האגלי טל שאמר שההנאה מד"ת היא חלק מן המצוה, והקשו עליו מהגמ' הנ"ל שמוכח שאין הנאה מד"ת, אך לדברינו לא קשיא כלל, דאין כונת הגמ' שאין הנאה בד"ת אלא שאין שייך לברך לאחריה כיון שהלומד בה רק נעשה רעב יותר ויותר ולא שייך בזה סיום.

מדוע אין מבקשים עריבות גם על שאר מצוות

והנה בכל בוקר אנו מברכים 'והערב נא' על דברי תורה, וצ"ב מדוע אין אנו מבקשים עריבות אף על שאר מצוות שבתורה, והתשובה הפשוטה היא דת"ת אדם מחויב ללמוד כל חייו אפילו בעל יסורים עד יום מותו וכמבואר ברמב"ם בהל' ת"ת, ולכך דרוש בה עריבות מיוחדת, וזהו מה שכתוב בתהילים 'מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיחתי', בגלל שאהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.

רק תורה עם עריבות התורה מגבירה את החשק והרצון

ולפי היסוד הנ"ל יש ליישב דרך כשלומד תורה עם עריבות התורה הוא נעשה רעב ללמוד עוד ועוד, ולכך אנו מבקשים באופן מיוחד 'והערב נא' שע"י הלימוד בעריבות יהא לנו חשק ורצון ללמוד עוד ועוד.

מדברי הגאון רבי יעקב משה סגל שליט"א במשנתו של מרן בעל האילת השחר זיע"א

בדור ירוד זה – דור הנהנתנות הקיצונית, התנשא המלאך הטהור שעליו יאה היה לדרוש "גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי [בעוה"ז – רש"י] אפילו באצבע קטנה"! ובאופן הכי קיצוני, באכילה, בשינה, אפילו בישיבתו כל השנים בלא להישען - לא ליהנות מעוה"ז כלום!

שח לפי תומו כשדיבר בהלכות ברכות שלא אכל 50 שנה לחם באמצע השבוע, ו-70 שנה לא עוגה! בענין הנהגת הפרישות בהנהגת הבית א"א לתאר, לית דין בר נש! אך במה שניכר לעין כל - את דלות ביתו מכירים כולם, וכ"ש לפני כמה עשרות שנים עם כל הרהיטים הישנים ממש. וכל שנותיו לא הסכים למזגן על אף החום הגדול, עד שהכניס בשביל האחרים הבאים אליו! וחצי שנה לא קיבל משכורת בהיותו ראש ישיבה בכפר סבא, וחי מהקישואים [וי"א ממי סלק (בורשט)] שגידל בחצרו, ואח"כ רצו לשלם לו חובו ואמר שכבר חי כדי מחייתו ואינו צריך... ואנו יודעים רק מעט מזער, מהקצת המבצבץ החוצה, כגון מה שסיפר רופא השיניים שלו ד"ר איתן שביקש מרן [בגיל 90], לא להרדים מקום השיניים בטיפול קשה, טיפול שלא עשה הרופא מעולם בלי הרדמה! וזאת כדי להתיישר ולכפר על הכבוד שעשו לו בנסיעתו לחו"ל...

אינו נוגע בזקנו כל השבוע שמא יגע בשבת ויתלוש [וי"מ גם להחמיר את החת"ס של "לא ילבש" בלא זקן]! המדברים עמו בשנים עברו השתוממו לראות היאך זקן חלוש זה יושב על כסאו ללא המשענת, ושעות ארוכות לא נע ולא זע, רק אוזניו קשובות לזולת ופיו עונה בתורה ובעצה, בשליטה עצמית מבהילה שלא תהא שום "תנועה לבטלה"! וכל מחשבה דיבור ומעשה קל הוא בחשבון נפש נורא.

למשל: בנסיעתו לחו"ל העירוהו שעוברים במטוס מעל מפלי הניאגרה שבין ארה"ב לקנדה – אחד מפלאי הבריאה היפים בעולם – ואמרו לו שיביט לראות נפלאות ה', וקם לגשת לראות [המלכת חברך כו"], אך מיד חזר בו ונתיישב, באומרו: האמנם פלאי ה' אני קם לראות, או מעורב בזה בדל סקרנות... להשתאות על מושגים הנראים מעבר לדמיון!

כדאי לשלם הון רב כדי לחסוך שאלה אחת בה הוא עלמא!

לפני שנים נתן גבאי צדקה למרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל חמשת אלפים דולר להעביר לאברך עני בפורים, ונגנב הכסף מבית מרן, ואמר מרן לגבאי: באמת אני פטור כי אין לי דין שומר אלא שליח, אך עוד מעט אגיע לעולם האמת וישאלוני גבי דין שמים כמה הייתי אחראי, ותהא עלי איזה קפידא.

ולכך הלך רבינו ולקח את כל הכסף שהיה ברשותו והיתר לקח הלואה מהרב נויבירט להחזיר בתשלומים, ונתן לאותו אברך עני, והוסיף ואמר לגבאי: כדאי לשלם גם מאה וחמישים אלף דולר ויותר, כדי לחסוך שאלה אחת בה הוא עלמא! (מדברי הגאון הנ"ל)

אכל בשרי סמוך לשבת, מדוע מדין 'מיגו דאיתקצאי' לא נאסרו עליו מאכלי החלב במשך כל השבת?

התוס' בשבת (מו ע"ב) כתב בתירוץ אחד דכל הכלל שדבר הראוי לאחרים אינו נחשב למוקצה זה רק לענין טלטול, אבל לענין אכילה אפי' שבבין השמשות זה היה אסור רק לו לבדו אסור לו לאוכלו במשך כל השבת.

דמבואר שם בגמ' דאם אסור מאכל על עצמו ומתיר את נדרו במהלך השבת אין כאן מיגו דאיתקצאי בבין השמשות כיון שבקל יכול להתיר את נדרו ע"י ג' הדיוטות, ותמה התוס' דתפוק"ל שא"ז מוקצה כיון שהוא מותר לאחרים, וע"כ מוכח דאע"פ דלענין טלטול אינו מוקצה כל שהוא מותר לאחרים ולא אמרינן בזה מיגו דאיתקצאי אבל מ"מ לענין אכילה הוי מוקצה גם שמותר לאחרים ואמרינן בזה מיגו דאיתקצאי ורק משום שיכול להתירו בקל ע"י הדיוטות לא איתקצאי ומותר לו לאוכלו.

ולפי"ז יש להקשות דנמצא דהאוכל בשר ביום שישי אחר הצהרים (כגון שטועם ממאכלי השבת) יאסור לו לאכול חלב כל השבת משום 'מיגו

דאיתקצאי', ואין לומר דכל דברי התוס' אמורים דוקא לענין איסור חפצא כגון נדר, אבל באיסור גברא כבשר וחלב לא שייך לומר 'מיגו דאיתקצאי', שהרי בשו"ת הגרעק"א (אר"ח סי' ה') הוכיח שדבר שהיה אסור בבין השמשות מחמת יום שישי לא אמרינן בו מיגו דאיתקצאי לאוסרו כל השבת, דמיגו מחמת יום שעבר לא אמרינן, ומוכיח כן מהא שאם יוה"כ חל בערב שבת לא אמרינן שהאוכל אסור במשך כל השבת כיון שהיה אסור בבין השמשות מחמת יום הכיפורים, דמיגו מחמת יום שעבר לא אמרינן.

ולכאן תימה מה הראיה מיום הכיפורים הרי האוכל שם מותר לקטנים ולחולים, אלא מוכח דס"ל כתירוץ הנ"ל של תוס' דאף דבר שראוי לאחרים אינו מותר באכילה אלא בטלטול, ועכ"פ מבואר בדברי הרעק"א שאף באיסור גברא כאיסור יוה"כ אמרינן 'מיגו דאיתקצאי', וא"כ אף בערב שבת נימא כן ומדוע מותר למי שאכל בשר סמוך לשבת לאכול אח"כ חלבי במשך יום השבת.

אך הביאור הוא דדברי הגרעק"א אינם להלכה אלא הם דוקא לפי דברי רבי יהודה שס"ל שאמרינן 'מיגו דאיתקצאי' גם בשכח ולא דחייה בידים, אבל להלכה שאמרינן 'מיגו דאיתקצאי' דוקא בדחיה בידים אין מקום לשאול מיום הכיפורים שהרי שם לא אסר את האוכל בעצמו אלא התורה אסרה עליו לאכול במשך יום זה.

ואמנם היה מקום לומר שאף בבשר וחלב זה נחשב דחייה בידים כיון שאכל מרצונו את הבשר, אבל באמת זה אינו נכון כיון שהוא ס"ה אכל את הבשר והתורה היא שאסרה עליו לאכול אח"כ את מאכלי החלב.

(נכתב ע"י אחד השומעים)

הגליון יוצא לרפואת האשה הצעירה
מרת רבקה בת חנה בתושה"י

**מתוך דברים שמסר הגאון רבי יעקב משה סגל שליט"א ראש ישיבת ברכת יוסף ב"ב
בדרכו ובמשנתו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ל שטיינמן זיע"א
בבית הכנסת יוצאי ישיבת קול תורה מודיעין עילית**

מרן בעל אילת השחר ז"ע היה קורא בהחלטיות לתקופה שלנו אחרית הימים, ואמר שכל מה שנאמר בגמ' ובמדרשים על הזמן הזה שנקרא עקבתא דמשיחא - נתקיים הכל ממש! זכינו כולנו להיוולד לתקופה הכי קריטית לעם ישראל ולעולם כולו - "הדור האחרון". גם מרן ז"ע וגם יבלחט"א מרן שר התורה שליט"א זעקו תדיר שמשיח ממש בפתח, ורוצה להיכנס, וצריכים להתחזק ולזעוק נעשה ונשמע ולא לחכות ליסורים כו'. הקב"ה מדקדק איתנו ומצפה שנביא את המשיח כשנתחזק בתורה! כשנסע לפני כמה שנים הגרש"י בורנשטיין זצ"ל לחו"ל שאל למרן במה לחזק את יושבי חו"ל, וענה מרן: "לומר להם שכבר משיח מגיע, ויש לנצל את הרגע האחרון לעשות תשובה, לפני שיהיה מאוחר מד!" לנו זו זכות עצומה שהיא חובה נוראה!! אנו ממונים משמים להביא את הגאולה הסופית עם המשיח. טמונים בנו כוחות לעשות את ה"מכה בפטיש" לו מחכה ומצפה עם ישראל אלפים בשנים. "אין הדבר תלוי אלא בי". אחריות מבהילה.

בדור ירוד זה של "חכמת סופרים תסרח" - התנשא הנפיל שכל מבטו ומגמתו כבוד התורה ולומדיה, המה כבודו ית' בעצמו! כל ימיו יגע נוראות בתורתו ית' מתוך דחק עצום, עד שכל הש"ס ותוס' ושו"ע וכו"כ ספרי גדולי האחרונים כרע"א וקצות - שגורים על לשונו ממש! ובשיחותיו בישיבות דיבר בערגת קודש על היאך כל מילה בתורה שקולה ככל המצוות, וכל קיומנו הוא ע"י עמל זה! ושידל רבבות בא"י ובחו"ל להרבות בעמל התורה, ואלפי אברכים לא יצאו לעבוד בגלל דרישתו הנמרצת שיהיו כאוכלי המן! וכח עיונו, בחיפושיו את האמת, כגדולי האחרונים! "באהבתו ישגה תמיד"! ולא נוכל להאריך במה שדיברו ומדברים גדולי ישראל על גדלותו המבהילה בכל התורה כולה!

בדור ירוד זה של "יראי חטא ימאסו" - התנשא צדיק הדור ביראתו, עד שבמקצת שהשיגו בו, מדמים למה שראו אצל בית הלוי והגר"ז, בזהירות קיצונית מכל נדנוד שיטה לחומרא! ומגדולי היראה תלמידי ר"ח לוינשטיין עשו תקנה שעל כל שם ה' שלא כיוונו בתפילה יתנו פרוטה, והשתתף בזה מרן, אלא שקופתו היתה תמיד ריקה... והקפדתו בענייני ממון הוא מעבר לכל חומרא ונדנוד דנדנוד של ספק! כשדיבר על חומר איסור גזל אמר בצער ששבעים שנה לפני כן כשהגיע לארץ לקחו עגלון בעגלה ועשה למרן הנחה כי חשב מעצמו שמרן לומד בפנוביז. ומרן הצטער שבעים שנה על שלא העמידו על טעותו! זה ה"גזל" שמצא בכל חייו! והביטה וראה שהאסון הכי גדול אצל צדיק הדור הכואב את כבוד השכינה, היה כל הנראה כחילול כבוד התורה, החילול ה' הכי גדול, וקידוש ה' היה פסגת שאיפתו! נסע כמה פעמים לחו"ל בכוחות חלשים רק כדי להרבות תורה וכבוד שמים. ועל אף התגברותו תמיד מלהראות החוצה את התגעשות רגשותיו הפנימיות הקדושות, לא תשזפן עין זו, הרי שבדברו על כבוד ה' החסר בעולם, היו פורצות על כורחו דמעות חמות רגש בבכי נסער ומבהיל! והעיד זקן שהכירו, שכבר בבחרותו היתה שאיפת חייו: להיות "מרכבה לשכינה"... והזכיר תדיר בערגה את המס"י (פכ"ו והב"ח אר"ח סי' מ"ז) על השריית השכינה על הת"ח הצדיק הזוכה להנ"ל! זעק וזעק שצריך שיהיה אכפת ביותר על כבוד השכינה, כמבואר במס"י (סוף פי"ט), וזו תקוותו לגאולה - ע"י אלה שאכפת להם! [ע"ד תחינתו: ממקומך מלכנו תופיע - כי מחכים אנחנו לך!]. ולא פסק על אף זקנותו המופלגת לעזור ולתמוך בכל ענין שבקדושה! ידוע מה נסע ועשה מגבית לחינוך העצמאי, כמ"כ התאמצות בעזרה ללב לאחים, רשת מוסדות הרב סורוצקין, רשת כוללי יששכר באהלך, אורחות תורה וסניפיה, ועוד ועוד! מחלק כסף רב כל חודש לראשי כולל וראשי ישיבה, ממה שקיבל לחלוקה [הנגיד ר"ש גליק שליט"א אומר שמרן האבי עזרי, כשנחלש בזקנותו, הורה לו להעביר למרן ז"ע את הכספים לחלוקה למוסדות - במקום להעביר לו ז"ע], ולפעמים יגע הרבה לגייס! ראשי הישיבה והכולל נדהמים כל פעם מחדש להיווכח היאך זכר על פה את מספר הבחורים והאברכים בכל מוסד, כאב המנהיג את בניו!

בדור ירוד זה שאמרו עליו חז"ל "האמת תהא נעדרת" - בו התנשא הענק המרומם שכל ימיו "הלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם - הרי זה נתקדש קדש קדשים" [רמ' סוף שמיטה ויובל]! מרן בעל אילת השחר היה חתום בחותמו של הקב"ה - אמת! מאס כל בדל עקמומיות וזיוף! בעד כל הון עולם, לא רק שלא שינה כלום מדיבורו, אלא גם לא יגזם בסיפור אפילו באות אחת במה שאינו האמת הצרופה! [גם לא ב"הספד"!]. וכך הדרכתו לזולת! המבין רואה שכל חידושיו בש"ס ובחומש הם לא כדי להמציא חידוש, אלא חתירה בלתי פוסקת לבאר כל דבר מוקשה, אפילו הדברים הפשוטים ביותר, שיהיו נהירים וברורים! שאלות "מנדנדות", לפעמים להבהרת דברים "קטנים", שהלומד לא לשמה לא יעיז לשאול מחשש שלא יחשבוהו מספיק למדן... איש האמת, מאידך, חותר לדבר אחד בלבד: אמת! לא יטיף ליחיד או לרבים דבר שאינו מושלם בו לחלוטין, שלא יהא שום משהו זיוף! דוגמא: הקפיד תמיד להשתתף בכינוסי התורה בימי העיון של נחלת משה ודיבר על נושא הכנס: שבת, ממונות כו'. אך כשהזמינוהו לדבר בנושא כיבוד אב ואם סירב, ואחר הפצרות גילה: בגיל עשר אמי ביקשה שאוכל דבר שלא אהבתי ולא אכלתי, והיאך אטיף לאחרים על כאו"א... מבט של אמת נוקבת היורדת לשורש כל ענין ולשורש כל אדם, וכל תשובה לשואל היא חותכת ומקזזת את כל מעטה הדמיונות. לא מה יאמר פלוני ומה חושב העולם. נטו: רצון ה'! למי שרחוק ממידה זו של אמת או מי שלא יכול לעמוד בפניה, מרן ענה ב... שתיקה! אברך שאל אם לשלוח בנו לישיבה מצויינת א' או ב', והוא יחייך ויאמר - אלו ישיבות בשבילך: למילוי הכבוד בעיני הרואים. לבנך צריך ישיבה הנחשבת פחות טובה, שם ילמד יותר טוב! השתתף בחתונת מקורב ושאל למלווה מה שעה וענה 11:30. אמר מרן: נשאר עוד רבע שעה: עד 11:45. פתאום ראה המלווה שהוא טעה ותיקן: טעיתי, עכשיו רק 10:30. נלך ב10:45. ענה מרן: כבר אמרתי 11:45 ולא אשנה. חפש לי ספר ללמוד ממנו עד אז...